

MAŁGORZATA WYŻLIC
JULIA GORBANIUK

PREFEROWANE MODELE MAŁŻEŃSTWA I RODZINY
PRZEZ MŁODZIEŻ
NA ETAPIE BLIŻSZEGO
I BEZPOŚREDNIEGO PRZYGOTOWANIA DO ŻYCIA
W MAŁŻEŃSTWIE I RODZINIE

I. WPROWADZENIE TEORETYCZNE

Osoba ludzka, żyjąc w określonym czasie i przestrzeni, podlega wpływowi i oddziaływaniu ustalonych modeli kulturowych obecnych w świecie. W tych ramach dokonuje się kształtowanie przekonań i wzorców dotyczących życia, podejmowania wyborów, wartości. Proces ten rozpoczyna się od wczesnego dzieciństwa, podstawowym zaś ośrodkiem wychowania jest rodzina, będąca szkołą cnót społecznych, punktem odniesienia i oparcia w budowaniu sensu życia. Oprócz rodziny ważne miejsce w tym procesie zajmują Kościół, szkoła, grupy rówieśnicze, a obecnie coraz częściej media¹.

Na przestrzeni ostatnich lat obserwujemy, że zmieniające się warunki społeczne i kulturowe nie pozostają bez wpływu na małżeństwo i rodzinę, na postrzeganie tego, jak ta najmniejsza komórka społeczna ma funkcjonować,

Dr MAŁGORZATA WYŻLIC – adiunkt Katedry Teologii Rodziny w Instytucie Nauk o Rodzinie KUL; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: kimam@kul.pl.

Dr JULIA GORBANIUK – adiunkt Katedry Opieki Społecznej Hospicyjnej i Paliatywnej w Instytucie Nauk o Rodzinie KUL; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin.

¹ Por. A. D r o ź d ź, *Rodzina a współczesne modele etyczno-kulturowe*, Lublin 2002, s. 51.

jakimi zasadami i wartościami powinna się kierować. Zagubienie wielu małżeństw i rodzin w wielości możliwości, przy równoczesnych trudnościach z określeniem, co jest prawdziwą wartością, powoduje wzrost rozwodów, nieformalnych związków itp. Oznacza to, że bardziej niż kiedykolwiek przedtem rodzina potrzebuje pomocy w przygotowaniu swoich dzieci do małżeństwa i życia rodzinnego. Z pomocą rodzinie przychodzi Kościół, który proponuje konkretne formy przygotowania do życia w małżeństwie i rodzinie (por. FC 66).

1. PRZYGOTOWANIE BLIŻSZE I BEZPOŚREDNIE DO MAŁŻEŃSTWA I ŻYCIA RODZINNEGO

Wartość sakramentu małżeństwa dla wspólnoty Kościoła oraz jego znaczenie dla życia konkretnych wiernych budujących relację małżeńską i rodzinną, wskazują na konieczność przygotowania do tego sakramentu. Równocześnie przygotowania tego nie można zawrzeć w krótkim czasie, ponieważ jest procesem ciągłym i stopniowym. Jego początku należy upatrywać w rodzinie pochodzenia². Rodzice są pierwszymi wychowawcami, którzy przygotowują swoje potomstwo do wchodzenia w głębokie relacje międzyludzkie, do zawarcia małżeństwa. W miarę rozwoju i dojrzewania młodego człowieka wpływy wychowawcze zaczynają wykraczać poza rodzinę i obejmują szkołę, Kościół i grupy rówieśnicze.

Przygotowanie bliższe skierowane jest do młodzieży, jego zadaniem jest uzupełnienie wychowania rodzinnego, w razie potrzeby skorygowanie go. Dokonuje się ono głównie na katechezie i lekcjach wychowawczych, jest z góry zaplanowane, ma więc określoną dynamikę i tematy, dlatego może obejmować wiele problemów nurtujących młodych ludzi. Celem tego etapu jest ukazanie prawdy moralnej dotyczącej życia małżeńskiego i rodzinnego oraz kształtowanie osobistego sumienia młodego człowieka³. Końcowym zaś rezultatem przygotowania bliższego powinna być świadomość cech małżeństwa: jedności, wierności, nierozzerwalności i płodności oraz świadomość znaczenia wiary w perspektywie łaski sakramentu małżeństwa⁴.

² Etap ten jest określany jako: Przygotowanie dalsze do małżeństwa (por. DDR nr 18).

³ Por. Papieska Rada do Spraw Rodziny, *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa*, Watykan 1996, nr 34; por. M. B r a u n - G a ł k o w s k a, *Wychowanie do małżeństwa i rodziny*, [w:] Jan Paweł II. *Familiaris consortio. Tekst i komentarze*, red. T. Styczeń, Lublin 1987, s. 184-186; zob. W. P ó ł t a w s k a, *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa*, Kraków 2002.

⁴ Por. *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa*, nr 44.

Przygotowanie bezpośrednio dotyczy narzeczonych i ma mieć miejsce na co najmniej trzy miesiące przed zawarciem związku małżeńskiego (por. DDR 27). Jego celem jest przede wszystkim synteza dotychczasowej wiedzy, szczególnie treści doktrynalnych, moralnych i duchowych z zakresu małżeństwa i rodziny, a tam gdzie zachodzi taka potrzeba, uzupełnienie braków z etapów wcześniejszych⁵. Przygotowanie to obejmuje spotkanie w kancelarii parafialnej z proboszczem, dziesięć katechez przedślubnych⁶, trzy spotkania indywidualne, dzień skupienia dla narzeczonych, dwie spowiedzi przedślubne (por. DDR nr 27-33).

2. KONCEPCJA MODELI MAŁŻEŃSTWA I RODZINY

Koncepcja modeli małżeństwa i rodziny opracowana została przez Franciszka Adamskiego⁷, przy czym termin „model małżeństwa i rodziny” rozumiany jest przez tego autora jako istniejące określone sposoby relacji i zachowań małżonków i członków rodziny wobec siebie, zawiera też w sobie postulaty koniecznych norm i wartości, które mają regulować i wyzwalać oczekiwane w danym modelu zachowania⁸. Adamski wyróżnił dwa podstawowe modele małżeństwa i rodziny: religijny i laicki⁹. Modele te różnią się przede wszystkim wartościami przyjmowanymi przez członków rodziny wyznaczającymi ramy życia i wzajemne racje.

Model religijny¹⁰ związany jest z wyznawaną religią, z obowiązującymi w niej zasadami regulującymi życie małżeństwa i rodziny. Główne tezy koncepcji katolickiej zawierają się w kilku stwierdzeniach:

⁵ Por. tamże, nr 53.

⁶ Ich tematyka obejmuje swoim zakresem teologię małżeństwa i rodziny, etykę życia małżeńskiego oraz liturgię sakramentu (por. DDR nr 30).

⁷ Zob. F. A d a m s k i, *Katolicki model rodziny a współczesna rodzina polska. Badania w Katedrze Socjologii Rodziny*, [w:] *Z badań nad rodziną*, red. T. Kukołowicz, Lublin 1984, s. 190-195; t e n ż e, *Modele małżeństwa i rodziny a kultura masowa*, Warszawa 1970; t e n ż e, *Socjologia małżeństwa i rodziny. Wprowadzenie*, Warszawa 1982.

⁸ Por. t e n ż e, *Katolicki model rodziny*, s. 190.

⁹ Por. t e n ż e, *Socjologia małżeństwa*, s. 159-187. Adamski analizuje rozumienie małżeństwa w różnych kulturach jako wspólnoty łączącej elementy naturalne z religijnymi. Ukazuje, iż w znanych nam kulturach instytucja małżeńska przyjmowała zawsze charakter religijny i była postrzegana w perspektywie religii (zob. *Rodzina między sacrum a profanum*, Poznań 1987).

¹⁰ Adamski, mówiąc o modelu chrześcijańskim, wyróżnia model katolicki, prawosławny i protestancki. W artykule przyjęto określenie „model chrześcijański” w znaczeniu „katolicki”.

– Małżeństwo jest społecznością naturalną, której twórcą jest Bóg (por. FC 12, 15-16). W zamyśle Boga małżeństwo to głęboka wspólnota życia i miłości, święty związek niezależny od ludzkiego sądu, bowiem to Bóg obdarza go celami, dobrami i normuje swoimi prawami (por. KDK 48).

– Jezus Chrystus podniósł małżeństwo do godności sakramentu¹¹, czyniąc go wielką tajemnicą swojej relacji z Kościołem (por. DA 11). Poprzez sakrament Chrystus wychodzi naprzeciw chrześcijańskim małżonkom, pozostając z nimi i łaską sakramentu pomagając im w codziennym życiu (por. KDK 48).

– Przymiotami małżeństwa chrześcijańskiego są: jedność, wierność, nierozzerwalność¹². **Jedność** oznacza, iż małżeństwo stanowi niepowtarzalną wspólnotę duchową, małżonkowie poprzez sakrament tworzą „jedno ciało” małżeńskie. Jedność w tym ujęciu oznacza codzienną wierność małżeńskiej obietnicy, całkowitego daru, dzielenia się całym programem życia, prowadzi małżonków do zjednoczenia na poziomie związku ciał, charakterów, umysłów, serc, dążeń i związku dusz (por. FC 19). Tak rozumiana jedność świadczy o nowej komunii miłości i jest darem łaski Chrystusowej. **Wierność** wypływa z zobowiązania małżonków względem siebie, z natury miłości, która wymaga od małżonków całkowitego wzajemnego obdarowania (por. FC 13). **Nierozzerwalność** wynika z tego, że małżeństwo jest rzeczywistym obrazem przymierza Chrystusa i Kościoła oraz oznacza, że jedynie śmierć jednego z małżonków powoduje rozwiązanie węzła małżeńskiego (por. FC 20)¹³.

– Małżeństwo jest prawdziwym powołaniem (por. KDK 52), które prowadzi do świętości (por. KK 11; 39).

– Celami małżeństwa są: wzajemna miłość (oparta na bezinteresownym darze osoby dla osoby, miłość agape), płodność (KDK 50; HV 9).

– Z celów małżeństwa wypływają zadania: tworzenie wspólnoty osób i służba życiu, udział w rozwoju społeczeństwa, uczestnictwo w życiu i posłannictwie Kościoła (FC 17).

¹¹ Por. *Katolicyzm A-Z*, red. Z. Pawlak, Poznań 1982, s. 50-51.

¹² Por. P i u s XI, *Encyklika „Casti connubii”*, [w:] *„Breviarium fidei”. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, oprac. S. Głowa, I. Bieda, Poznań 1989, s. 507-510.

¹³ Por. J. G r z e ś k o w i a k, *Misterium małżeństwa i rodziny. Sakrament małżeństwa jako symbol przymierza Boga z ludźmi*, Poznań 1993, s. 99-100; zob. K. M e i s s n e r, *Świętość i sakramentalność małżeństwa*, [w:] *Studium rodziny*, zebrał T. Rzepecki, Poznań 1999, s. 63-77.

– Zespolecie małżonków we wspólnym życiu jest też naturalnym warunkiem rozwoju osobowego każdego z nich poprzez świadczenie sobie wzajemnej pomocy i opieki oraz dzieloną odpowiedzialność za siebie i dzieci.

Powyższy opis ukazuje, iż małżeństwo chrześcijańskie ma cechy charakterystyczne dla naturalnej miłości małżeńskiej, ale ujęte w nowym znaczeniu i przeniknięte wartościami chrześcijańskimi (FC 13).

Model laicki małżeństwa wyłonił się w oparciu o model katolicki poprzez „oderwanie” od małżeństwa wszelkich pierwiastków duchowych i zanegowanie religijnego charakteru małżeństwa¹⁴. Małżeństwo rozumiane jest tylko jako społeczność naturalna, zależna od woli człowieka i ustanowionych przez niego praw. Odrzuca się w tym ujęciu jakiegokolwiek prawa, cele i zadania wynikające z przesłanek religijnych. W modelu tym są obecne podobne elementy jak w małżeństwie chrześcijańskim, z tym że brak im odniesienia i motywacji wynikającej z wartości chrześcijańskich.

Małżeństwo laickie ma służyć przede wszystkim osiągnięciu osobistego szczęścia współmałżonków, wynikającego z poczucia miłości i realizacji swoich aspiracji. Trwałość małżeństwa jest względna, uzależniona od satysfakcji i przekonania o szczęściu w relacji ze współmałżonkiem, poczucia bycia kochanym i uczucia, że się kocha partnera. Partnerzy w małżeństwie realizują swoje osobiste oraz wspólne cele, wynikające z ich własnych ustaleń. Jedność małżeńska rozumiana jest jedynie w perspektywie łączności psychicznej (poczucia bliskości, stabilności i bezpieczeństwa), fizycznej (jednym z warunków trwania małżeństwa jest zaspokojenie potrzeby seksualnej) oraz wspólnoty gospodarczej (zaspokojenie potrzeb materialnych) – bez odniesienia do duchowego wymiaru małżeństwa. Przyjście na świat dziecka w tym modelu powinno następować tylko wtedy, gdy jest ono planowane i oczekiwane, ważna jest tu szczególnie wola kobiety. Zasady wierności są wypracowane przez małżonków i przyjmowane jako wynik obopólnej zgody. Złamanie przez jednego z małżonków „umowy” jest rozumiane jako zerwanie związku i warunkuje brak zaufania na przyszłość¹⁵.

Oprócz dwóch wyżej wymienionych modeli wyróżniono też model serialowy. Został on opracowany na podstawie analizy własnej scenariuszy wybranych popularnych seriali telewizyjnych¹⁶.

¹⁴ Por. A d a m s k i, *Rodzina między sacrum a profanum*, s. 72-80.

¹⁵ Por. t e n ż e, *Duchowość życia małżeńsko-rodzinnego*, [w:] *Miłość – małżeństwo – rodzina*, red. F. Adamski, Kraków 1978, s. 188-201.

¹⁶ Zob. M. W y ł i c, *Model rodziny w telenowelach Delii Fiallo*, Lublin 2007.

Model serialowy można określić jako rodzaj „związku psychologicznego” i „związku społecznego”, sytuującego się pomiędzy jakąś formą religijności i uznania w małżeństwie elementów duchowych a odrzuceniem tej religijności w sytuacji pojawiających się trudności, wymagających jasnego opowiedzenia się za wartościami. Początkiem małżeństwa w tym ujęciu najczęściej jest ceremonia w Kościele, ale rozumiana raczej jako wydarzenie czysto kulturowe i towarzyskie. Brak w tym ujęciu głębszego zrozumienia sakramentalności małżeństwa, stąd nie ma przekonania o potrzebie wierności słowom przysięgi małżeńskiej i realizacji w codziennym życiu zobowiązań wynikających z sakramentu. Małżeństwo (względnie kohabitacja, „małżeństwo na próbę”) oparte jest przede wszystkim na uczuciu miłości, rozumianej jako pociąg fizyczny, bez gotowości do odpowiedzialności za podejmowane decyzje (stąd przekonanie, że życiem kieruje los, gwiazdy, ślepe przeznaczenie). Miłość rozumiana jako coś, co jest poza dyspozycją osoby, pojawia się lub mija bez świadomych decyzji człowieka, dlatego też obecne jest przekonanie o względnej trwałości małżeństwa, względnej wierności, zaś jedność utożsamiana z uczuciem, że „ta”, „ten” jest tym jedynym¹⁷.

II. PROGRAM BADAŃ WŁASNYCH

Analizując obecne w kulturze różne modele małżeństwa i rodziny oraz to, jak przebiega przygotowanie do życia w małżeństwie i rodzinie, postawiono dwa pytania badawcze. Po pierwsze, jaki model małżeństwa jest przyjmowany przez młodych ludzi przygotowujących się na różnych etapach do życia we wspólnocie małżeńskiej i rodzinnej? Po drugie, w jakim zakresie wobec wieloopcyjności, laicyzacji, rozluźnienia związków z prawem naturalnym i prawem boskim młodzi ludzie są gotowi przyjmować chrześcijańskie wartości warunkujące realizację w codziennym życiu modelu chrześcijańskiego?

1. CHARAKTERYSTYKA BADANEJ GRUPY

Badania przeprowadzono w maju i czerwcu 2008 roku w pięciu szkołach średnich w Lublinie oraz podczas kursów dla narzeczonych, przygotowujących do sakramentu małżeństwa na terenie Lublina. Łącznie przebadano

¹⁷ Por. tamże, s. 224-228.

150 osób, 112 osób było narzeczonymi. Ostatecznie analizie statystycznej poddano wyniki badań 130 uczniów i 92 narzeczonych.

Średnia wieku uczniów wynosiła $M = 17,1$ ($sd = 1,28$), zaś narzeczonych $M = 23,2$ ($sd = 2,16$). Wszyscy przebadani uczniowie pochodzą z województwa lubelskiego; narzeczeni z województwa lubelskiego stanowili 73,6%, pozostali zaś reprezentowali wszystkie województwa w kraju (po kilka osób z każdego województwa).

Wykształcenie różnicowało tylko grupę narzeczonych: 73% miało wykształcenie średnie, 9% zadeklarowało, iż ukończyło studia licencjackie, zaś 18% stwierdziło, że ma studia magisterskie.

2. OPIS METODY BADAŃ

Na potrzeby badań został skonstruowany Kwestionariusz Preferencji Wartości Małżeństwa i Rodziny (KPWMiR), który pozwala na diagnozę preferencji wartości opisujących trzy modele małżeństwa i rodziny: laicki, religijny oraz serialowy poprzez wybór jednego z trzech twierdzeń.

Z wymienionych i opisanych wyżej modeli wyłoniono kilkanaście wartości, które najbardziej różnicują te modele (Bóg, nierozzerwalność, wierność, jedność, sakramentalność, regulacja płodności, bezinteresowna miłość, wzajemna odpowiedzialność małżonków za siebie i dzieci, miłość małżeńska jako równowaga agape i eros, miłość do Boga jako wzór miłości małżeńskiej, małżeństwo jako droga do świętości), następnie ujęto te wartości w zoperacjonalizowane twierdzenia. Dla każdej wartości utworzono trzy twierdzenia, odzwierciedlające kolejno znaczenie danej wartości dla konkretnego modelu (w kolejności: 1. Model chrześcijański, 2. Model serialowy, 3. Model laicki). Powstały w ten sposób grupy trzech twierdzeń, a zadaniem osoby badanej było wybranie z każdej grupy jednego twierdzenia. Maksymalny wynik dla każdego z modelu może osiągnąć wartość 11 punktów (wówczas osoba wskazałaby wszystkie twierdzenia opisujące poszczególne wartości z perspektywy danego modelu), zaś minimalny – 0 punktów.

III. ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ

Aby odpowiedzieć na postawione pytania badawcze, zanalizowano wyniki opowiedzenia się uczniów i narzeczonych za poszczególnymi tezami okreś-

lającymi wartości występujące w trzech modelach małżeństwa i rodziny (zob. tab. 1).

Tab. 1. Wybierane wartości ważne dla życia małżeńskiego i rodzinnego w grupie uczniów i narzeczonych

Wartości ważne dla małżeństwa i rodziny		Narzeczeni		Uczniowie		Test chi-kwadrat	
Wartości	Modele	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	χ^2	<i>p</i>
1. Obecność Boga w małżeństwie	chrześcijański	82	91,11	57	50,89	39,00	0,000***
	serialowy	8	8,89	39	34,82		
	laicki	0	0,00	16	14,29		
2. Małżeństwo sakramentem	chrześcijański	87	96,67	68	61,82	34,47	0,000***
	serialowy	2	2,22	27	24,55		
	laicki	1	1,11	15	13,64		
3. Miłość małżeńska obrazem miłości Boga	chrześcijański	88	97,78	62	56,36	45,27	0,000***
	serialowy	1	1,11	23	20,91		
	laicki	1	1,11	25	22,73		
4. Miłość jako bezinteresowny, wzajemny dar	chrześcijański	76	84,44	69	63,89	10,99	0,004***
	serialowy	12	13,33	36	33,33		
	laicki	2	2,22	3	2,78		
5. Nierozzerwalność	chrześcijański	78	86,67	57	50,89	32,51	0,000***
	serialowy	12	13,33	35	31,25		
	laicki	0	0,00	20	17,86		
6. Wierność	chrześcijański	89	98,89	90	81,08	16,27	0,000***
	serialowy	1	1,11	13	11,71		
	laicki	0	0,00	8	7,21		
7. Płodność, regulacja poczęć	chrześcijański	65	73,03	27	24,11	52,48	0,000***
	serialowy	20	22,47	46	41,07		
	laicki	4	4,49	39	34,82		
8. Wzajemna odpowiedzialność	chrześcijański	85	94,44	81	73,64	16,10	0,000***
	serialowy	5	5,56	21	19,09		
	laicki	0	0,00	8	7,27		

9. Miłość równowagą eros i agape	chrześcijański	85	94,44	55	49,55	47,50	0,000***
	serialowy	4	4,44	50	45,05		
	laicki	1	1,11	6	5,41		
10. Jedność małżeńska	chrześcijański	83	92,22	62	55,86	32,71	0,000***
	serialowy	6	6,67	43	38,74		
	laicki	1	1,11	6	5,41		
11. Małżeństwo drogą do świę- tości	chrześcijański	74	82,22	14	12,61	97,84	0,000***
	serialowy	15	16,67	91	81,98		
	laicki	1	1,11	6	5,41		

* $p<0,05$; ** $p<0,01$; *** $p<0,001$

Analizując dane zawarte w tabeli 1, należy zwrócić uwagę na istotne rozbieżności w odpowiedziach uczniów i narzeczonych (wszystkie wybory wartości różnią się na poziomie $p<0,001$), związane z częstotliwością wyborów wartości wśród respondentów. Zarówno narzeczeni, jak i uczniowie najczęściej wybierali tezy modelu chrześcijańskiego, z tym że wśród narzeczonych poziom tych wyborów był równy 80-90%, a wśród uczniów – 50-70%. Wyjątkiem są punkty 7 i 11, gdzie uczniowie – inaczej niż narzeczeni – zdecydowanie częściej opowiadali się za twierdzeniami modelu serialowego (zob. tab. 1).

1. *Przyjęcie w małżeństwa jako rzeczywistości religijnej, w której obecny jest Bóg i która ma znaczenie eschatologiczne* (punkty 1, 2 i 11)

W grupie narzeczonych będących na etapie bezpośredniego przygotowania do życia w małżeństwie i rodzinie większość osób stwierdziła, że w życiu małżeńskim chce przyjmować autorytet Boga, jego prawa oraz że sakrament małżeństwa jest dla nich zaproszeniem Boga do wspólnoty małżeńskiej zwłaszcza w sytuacjach trudnych (zob. tab. 1, punkt 1). Narzeczeni w znacznej większości preferują twierdzenie modelu chrześcijańskiego – 91,11%. W grupie uczniów zauważa się szerszy rozkład preferencji: dla tezy chrześcijańskiej nr 1 – 50,89%, dla tezy serialowej nr 2 – 34,82%, dla tezy laickiej nr 3 – 14,29%. W grupie narzeczonych żadna z osób nie wybrała tezy modelu laickiego; można przypuszczać, że jest to spowodowane tym, iż badania prowadzone były wśród uczestników kursów przedmałżeńskich, stąd z założenia są to osoby w większości wierzące.

Preferencja wartości sakramentalności małżeństwa (tab. 1, punkt 2) inaczej rozkłada się w grupie osób przygotowujących się bezpośrednio do ślubu oraz osób uczęszczających do szkoły. Narzeczeni w większości wybierali tezę chrześcijańską nr 1 – 96,67%, zaś uczniowie, oprócz tezy chrześcijańskiej nr 1 – 67,82%, wskazywali też na tezę serialową nr 2 – 24,55% i laicką nr 3 – 13,64%. Zanotowano tu istotną statystycznie różnicę ($p < 0,001$).

Interesujące jest to, że pytanie dotyczące sakramentalności małżeństwa (punkt 2), mimo iż koncepcyjnie związane z punktem 1, dało trochę inne wyniki dla poszczególnych grup. Narzeczeni, podobnie uczniowie, częściej tutaj niż w poprzednim pytaniu wybierali model chrześcijański. Oznaczałoby to, że dla niektórych osób ślub sakramentalny niekoniecznie wiąże się z przekonaniem, że małżeństwo trzeba budować w oparciu o wiarę w Boga, co wskazuje na pewne magiczne spojrzenie na sakrament.

Znacznie różnią się uczniowie i narzeczeni w dostrzeżeniu w małżeństwie wartości eschatologicznej ($p < 0,001$) (zob. tab. 1, punkt 11). Odpowiedzi rozłożyły się pomiędzy tezę chrześcijańską nr 1 i serialową nr 2. Narzeczeni widzą w małżeństwie szansę na świętość, zaś budowanie szczęśliwego domu ma dla nich nie tylko wymiar doczesny, ale i wieczny (teza chrześcijańska nr 1), podczas gdy uczniowie upatrują w życiu małżeńskim przede wszystkim możliwości zaspokojenia pragnień i potrzeb, co więcej – szczęśliwe życie małżeńskie postrzegają nie tyle jako wynik ich pracy, ile jako efekt tego, co jest im „pisane” (teza serialowa nr 2). Rezultaty te mogą być wynikiem uczęszczania na kurs przedmałżeński narzeczonych. Jedynym miejscem, gdzie można szerzej usłyszeć o wartości eschatologicznej małżeństwa, jest właśnie Kościół, stąd dla uczniów ta wiedza może być mało dostępna. Wskazuje to na fakt, iż program katechez (uczniowie badani byli na lekcjach religii) nie zawiera na ten temat zbyt wielu lekcji.

2. Cele małżeństwa: przyjęcie chrześcijańskiej wizji miłości małżeńskiej jako wspólnoty osób oraz płodność małżeńska (punkty 3, 4, 7 i 9)

Wartość miłości małżeńskiej, jej rozumienie narzeczeni preferują w perspektywie modelu chrześcijańskiego – 97,78%; odpowiedzi uczniów rozkładają się pomiędzy trzema twierdzeniami, najczęściej też wskazują na model chrześcijański – 56,36% (serialowy – 20,91%, laicki – 22,73%) ($p < 0,001$) (zob. tab. 1, punkt 3).

W tym punkcie uczniowie jako drugie w kolejności wskazywali twierdzenie modelu laickiego (nr 3), który odrzuca jakąkolwiek relację pomiędzy miłością małżeńską a Bogiem; podobna grupa uczniów chce układać swoje życie małżeńskie z przekonaniem, że miłość jest związana z przeznaczeniem, poszukiwaniem „idealnej połowy” (teza nr 2).

Wydaje się, że wynik ten jest pewnym odbiciem tego, co jest obecnie lansowane w środkach masowego przekazu, w informacjach dotyczących znanych postaci oraz w serialach telewizyjnych, gdzie stawia się tezy, iż aby relacja miłości była satysfakcjonująca, związana jest z odnalezieniem kogoś, kto jest danej osobie „przeznaczony”. Odpowiedzi te wskazują też na pewne zagubienie młodych osób w ocenie miłości małżeńskiej. Z kolei narzeczeni, którzy właśnie przez decyzję o wejściu w związek małżeński doświadczają miłości i trudu budowania relacji, są mniej skłonni do postrzegania w miłości wypadkowej „idealnego dopasowania” czy „przeznaczenia”.

Preferowanie wartości miłości jako wzajemnego bezinteresownego daru małżonków dla siebie (tab. 1, punkt 4) w obydwu grupach najczęściej odnosiło się do modelu chrześcijańskiego (narzeczeni – 84,44%, uczniowie – 63,89%); w grupie uczniów częściej niż u narzeczonych wybierano też twierdzenie modelu serialowego (narzeczeni – 13,33%, uczniowie – 33,33%); różnica statystyczna: $p < 0,001$ (zob. tab. 1, punkt 4).

Przyjęcie wartości płodności w małżeństwie i związany z nią wybór rodzaju regulacji poczęć zupełnie inaczej przedstawia się w grupie uczniów i narzeczonych: $p < 0,001$ (tab. 1, punkt 7). Wśród narzeczonych przeważa preferencja wartości modelu chrześcijańskiego, pragnienie, by w życiu małżeńskim kierować się nauką Kościoła w kwestii płodności i regulacji poczęć (teza chrześcijańska nr 1 – 73,03%). Uczniowie natomiast wartości tezy chrześcijańskiej nr 1 wybierali najrzadziej (24,11%), preferując tezę serialową nr 2 i laicką nr 3 (zob. tab. 1, punkt 7). Wynik ten wskazuje, iż na postrzeganie seksualności, płodności w małżeństwie znaczenie ma wiedza, do której respondenci mają dostęp. Osoby przygotowujące się do małżeństwa na kursach poznają naukę Kościoła dotyczącą płodności i NPR¹⁸, mają okazję usłyszeć, że antykoncepcja nie jest jedyną skuteczną metodą regulacji płodności. Uczniowie natomiast swoją wiedzę często czerpią z kolorowych magazynów, gdzie o NPR najczęściej pisze się niezbyt przychylnie.

Zdecydowana różnica pojawia się w odpowiedziach dotyczących wyboru miłości rozumianej jako połączenie przyjaźni i namiętności ($p < 0,001$) (zob. tab. 1, punkt 9). Narzeczeni preferują pojęcie miłości będącej połączeniem doświadczania namiętności i przyjaźni (teza chrześcijańska nr 1 – 94,44%), podczas gdy wybory uczniów są bardziej zróżnicowane i połowa z nich mi-

¹⁸ Podczas kursów dla narzeczonych jeden temat poświęcony jest odpowiedzialnemu rodzicielstwu; narzeczeni odbywają też trzy indywidualne spotkania w poradni małżeńskiej z instruktorem NPR.

łość rozumie jako „uczucie zaiskrzenia” (teza serialowa nr 2 – 45,05%) albo jako dopasowanie seksualne i zaspokojenie potrzeb (teza laicka nr 3 – 5,41%). Być może jest to wynik innego doświadczenia i wiedzy uczniów i narzeczonych. Ci ostatni – jako osoby doświadczające miłości, ale też uczące się na jej temat – mogą konfrontować to przeżycie ze stereotypami obecnymi w mediach, dotyczącymi miłości romantycznej, która pojawia się jak „grom z jasnego nieba” i przynosi namiętność. Z kolei w przypadku uczniów wiedza na ten temat jest często bardziej wyobrażeniowa i oparta na tym, co czytają, oglądają, dlatego są bardziej podatni na stereotypy w kwestii rozumienia miłości.

3. *Przyjęcie chrześcijańskich przymiotów małżeństwa* (punkty 5, 6, 8 i 10)

Duża różnica statystyczna ($p < 0,001$) pojawiła się w preferencji wartości nierozzerwalności małżeństwa (zob. tab. 1, punkt 5).

Obydwie grupy wskazały w większości na twierdzenie chrześcijańskie nr 1 jako najbardziej priorytetowe (narzeczeni – 86,67%, uczniowie – 50,89%). Narzeczeni wybrali jeszcze tezę serialową nr 2 (13,33%), a uczniowie – tezę serialową nr 2 (31,25%) i laicką nr 3 (17,86%). Ciekawi tutaj wybór tych narzeczonych, którzy wskazali na możliwość rozpadu małżeństwa z powodu: „małżonkowie nie są dla siebie stworzeni” (teza serialowa nr 2), podczas gdy w punkcie 3 kwestionariusza zdecydowanie odrzucili przekonanie, że miłość małżeńska jest związana z przeznaczeniem (zob. tab. 1, punkt 3). Z kolei zsumowanie odpowiedzi uczniów dla twierdzenia modelu laickiego i serialowego daje wynik 49,11%. Można stwierdzić, że dość duży procent uczniów odrzuca wartość nierozzerwalności małżeństwa, przy czym uczniowie wybierali częściej przekonanie, że rozwód to „mniejsze zło” niż trudna relacja małżeńska czy poczucie, że nie jest się spełnionym w relacji z małżonkiem.

Wierność w małżeństwie jest wartością bezdyskusyjną dla narzeczonych; 98,89% wybrało twierdzenie chrześcijańskie nr 1, a tezę serialową nr 2 – tylko 1,11%. Ta wartość jest też wysoko oceniana przez uczniów – 81,08%; w tej grupie badanych pojawiły się też preferencje dla tezy serialowej nr 2 (11,71%) i laickiej nr 3 (7,21%) (zob. tab. 1, punkt 5). Wyniki te różnią się istotnie statystycznie ($p < 0,001$). Odpowiedzi wskazują na pragnienia młodych ludzi, aby związek małżeński był relacją wierną. O ile narzeczeni nie mają co do tego wątpliwości, o tyle u uczniów pojawia się też przekonanie, że zakochanie się, zauroczenie inną osobą niż współmałżonek usprawiedliwia brak wierności (teza serialowa nr 2), a czasem wierność to wynik ustalenia pomiędzy samymi małżonkami, a nie cecha małżeństwa (teza laicka nr 3).

Narzeczeni i uczniowie najczęściej wybierają chrześcijańskie rozumienie odpowiedzialności w małżeństwie, różnią się jednak wartościami tego wyboru (zob. tab. 1, punkt 8) ($p < 0,001$).

Odpowiedzi uczniów i narzeczonych dotyczące wyboru wartości jedności w małżeństwie wykazały istotną statystycznie różnicę ($p < 0,001$) (zob. tab. 1, punkt 10). Obydwe grupy badanych najbardziej preferują tezę chrześcijańską nr 1 (narzeczeni – 92,22%, uczniowie – 55,86%), z tym że dla grupy uczniów ważne też okazało się twierdzenie nr 2 modelu serialowego (38,74%) wskazujące, iż jedność w małżeństwie polega na przekonaniu, że małżonkowie wciąż się kochają. Oznacza to, że dla znacznej grupy uczniów relacja małżeńska jest związana przede wszystkim z doświadczaniem uczuć, podczas gdy wybory narzeczonych wskazują, że małżeństwo to przede wszystkim postawa i poszukiwanie dobra wspólnego.

IV. WNIOSKI

Wyżej opisane wyniki pozwalają odpowiedzieć na podstawione pytanie badawcze dotyczące tego, jaki model małżeństwa jest przyjmowany przez młodych przygotowujących się na różnych etapach do życia we wspólnocie małżeńskiej i rodzinnej. Obie grupy wybierały najczęściej tezy modelu chrześcijańskiego (zob. tab. 2).

Tab. 2. Nasilenie preferencji tez poszczególnych modeli małżeństwa w grupie uczniów i narzeczonych

Modele małżeństwa	Narzeczeni		Uczniowie		Test t		
	<i>M</i>	<i>s</i>	<i>M</i>	<i>s</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Chrześcijański	9,91	1,63	5,67	2,64	14,68	214	0,000***
Serialowy	0,96	1,50	3,84	1,97	-12,28	215	0,000***
Laicki	0,12	0,39	1,39	1,55	-8,86	151	0,000***

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Z zestawienia wynika, że narzeczeni zdecydowanie wskazują na twierdzenia modelu chrześcijańskiego (średnio ponad 9 tego typu odpowiedzi), następnie na tezy laickie nr 3 (średnio ponad 1 odpowiedź), a najrzadziej – na tezy serialowe nr 2 (średnio mniej niż 1 odpowiedź). Z kolei uczniowie, mimo iż

najczęściej wybierają tezę chrześcijańską nr 1, jest to preferencja na niższym poziomie niż u grupy narzeczonych (średnio ponad 5 odpowiedzi), w drugiej kolejności wskazują na tezę serialową nr 2 (średnio więcej niż 3 odpowiedzi) i najrzadziej tezę laicką nr 3 (średnio więcej niż 1 odpowiedź). Istotne różnice występują w każdym z tych wyborów. Świadczy to o pewnej ambiwalencji przekonań uczniów oraz o tym, iż zmienna, jaką jest bycie uczniem czy narzeczonym, różnicuje preferencję wartości małżeńskich i rodzinnych.

Z jednej strony może to wynikać z innej sytuacji życiowej respondentów, a z drugiej strony może być spowodowane dostępem do katolickiej nauki o małżeństwie i rodzinie. Kursy dla narzeczonych są obecnie jedynym chyba miejscem, gdzie można usłyszeć te nauki i gdzie weryfikuje się mity na temat małżeństwa chrześcijańskiego oraz ukazuje, jak w koncepcji katolickiej przedstawia się model małżeństwa.

Analiza ujawniła też rozbieżności pomiędzy respondentami w drugiej kwestii badawczej, związanej z zakresem, w jakim uczniowie i narzeczeni gotowi są przyjmować chrześcijańskie wartości, warunkujące realizację w codziennym życiu modelu chrześcijańskiego. Badania ujawniają, iż uczniowie kategorycznie odrzucają postrzeganie małżeństwa jako drogi do świętości (zob. tab. 1, punkt 11). Teza modelu chrześcijańskiego („Gdybym miał wstąpić w związek małżeński, to traktowałbym go również jako drogę do świętości”) wskazuje na duchowość małżeńską, na przyjęcie pewnej koncepcji, realizacji życia małżeńskiego w perspektywie wieczności. Wymaga zdecydowanego opowiedzenia się za wartościami chrześcijańskimi, traktowania swojego życia jako etapu w drodze do ostatecznego celu człowieka, Boga. Wiąże się z codziennymi wyborami, nawet tymi trudnymi, dlatego wobec odrzucenia tej tezy nie dziwi fakt, iż uczniowie zanegowali też chrześcijańską wizję płodności małżeńskiej (zob. tab. 1, punkt 7). Podstawą dla rozumienia płodności jako daru i zadania jest przyjęcie i realizowanie w życiu małżeńskim prawdy o Bogu Stwórcy, o tym, że to On jest Panem życia, a małżonkowie – Jego współpracownikami. Bez tego przekonania trudno realizować chrześcijańskie zasady seksualności i płodności małżeńskiej. Natomiast inaczej jest w przypadku wartości nierozzerwalności małżeństwa czy wierności małżeńskiej (uczniowie zdecydowanie opowiedzieli się za chrześcijańskimi tezami), które przyjmowane są w naszym kręgu kulturowym jako pewne wartości uniwersalne dla małżeństwa stąd można je zrealizować niekoniecznie w perspektywie wiary.

Różnice dotyczące tego, jakie wartości wybierają obie grupy w zakresie życia małżeńskiego i rodzinnego, mogą sugerować pewną słabość zarówno przekazu tych wartości w domu rodzinnym, jak i przekazu tego, czym model

chrześcijański jest dla małżeństwa, jak realizacja wartości chrześcijańskich może pomagać małżonkom w rozwijaniu ich więzi. Analizując powyższe wyniki można również odnieść wrażenie, że głoszenie Ewangelii w perspektywie małżeństwa być może jest realizowane w niewystarczającym zakresie. Młodzi ludzie, którzy więcej na ten temat dowiedzieli się, więcej usłyszeli na kursach, są gotowi podjąć wysiłek, aby na wartościach chrześcijańskich budować swoje małżeństwo. Warto wobec powyższego podjąć analizę i badania, na ile rzeczywiście obecne jest w duszpasterstwie głoszenie prawdy o chrześcijańskim modelu małżeństwa.

Wyniki przeprowadzonych badań równocześnie wskazują na mocną transmisję wartości modelu serialowego w mediach, co wydaje się związane z dużą popularnością seriali telewizyjnych. Obecnie młodzi ludzie w znacznym stopniu angażują się w oglądanie telenowel¹⁹, które mogą pełnić funkcje wychowawczą i edukacyjną.

BIBLIOGRAFIA

Dokumenty Kościoła

- J a n P a w e ł II, Adhortacja apostolska „Familiaris consortio”, Watykan. Papieska Rada do Spraw Rodziny, Przygotowanie do sakramentu małżeństwa, Watykan 1996.
- P i u s XI, Encyklika „Casti connubii”, [w:] „Breviarium Fidei”. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła, oprac. S. Głowa, I. Bieda, Poznań 1989, s. 507-510.

Literatura przedmiotu

- A d a m s k i F.: Modele małżeństwa i rodziny a kultura masowa, Warszawa 1970.
- A d a m s k i F.: Duchowość życia małżeńsko-rodzinnego, [w:] Miłość – małżeństwo – rodzina, red. F. Adamski, Kraków 1978, s. 188-201.
- A d a m s k i F.: Socjologia małżeństwa i rodziny. Wprowadzenie, Warszawa 1982.
- A d a m s k i F.: Katolicki model rodziny a współczesna rodzina polska. Badania w Katedrze Socjologii Rodziny, [w:] Z badań nad rodziną, red. T. Kukołowicz, Lublin 1984, s. 190-195.

¹⁹ Zob. M. W y ł i c, *Wpływ oglądania seriali telewizyjnych na preferowane przez młodzież wartości rodzinne*, [w:] *Rodzina wobec współczesnych wyzwań społeczno-kulturowych*, red. J. Gorbaniuk, B. Parysiewicz, Lublin 2009, s. 105-118.

- A d a m s k i F.: Rodzina między sacrum a profanum, Poznań 1987.
- B r a u n - G a ł k o w s k a M.: Wychowanie do małżeństwa i rodziny, [w:] Jan Paweł II. „Familiaris consortio”. Tekst i komentarze, red. T. Styczeń, Lublin 1987, s. 181-193.
- D r o ż d ź A.: Rodzina a współczesne modele etyczno-kulturowe, Lublin 2002.
- G r z e ś k o w i a k J.: Misterium małżeństwa i rodziny. Sakrament małżeństwa jako symbol przymierza Boga z ludźmi, Poznań 1993, s. 99-100.
- M e i s s n e r K.: Świętość i sakramentalność małżeństwa, [w:] Studium rodziny, zebrał T. Rzepecki, Poznań 1999, s. 63-77.
- P ó ł t a w s k a W.: Przygotowanie do sakramentu małżeństwa, Kraków 2002.
- W y ż l i c M.: Model rodziny w telenowelach Delii Fiallo, Lublin 2007.
- W y ż l i c M.: Wpływ oglądania seriali telewizyjnych na preferowane przez młodzież wartości rodzinne, [w:] Rodzina wobec współczesnych wyzwań społeczno-kulturowych, red. J. Gorbaniuk, B. Parysiewicz, Lublin 2009, s. 105-118.

MODELS OF MARRIAGE AND FAMILY CHOSEN
BY ADOLESCENTS AT THE STAGE OF CLOSER AND DIRECT PREPARATION
FOR LIFE IN MARRIAGE AND FAMILY

S u m m a r y

The young man goes through some preparative stages for life in marriage and family. They are made up of his maturation and readiness to make permanent decisions. Now aside to the family, the Church and school the mass media have become important in this process. They fulfil not only entertaining and informative functions but also educational. Now when preparation for marriage and family is at stake, such values are important that determine a concrete model of marriage and family. It is interesting to know which models of marital life and preferred by young people at the stage of a closer and direct preparation for life in marriage and family. How important are their age and living circumstances in this choice? The studies presented in this paper become an additional point for further analyses and considerations how to bring the Christian model of marriage and family to those are preparing themselves for marriage.

Translated by Jan Kłós

Słowa kluczowe: małżeństwo, rodzina, przygotowanie do małżeństwa i rodziny, modele małżeństwa i rodziny, wartości rodzinne.

Key words: marriage, family, preparation for marriage and family, model of marriage and family, family values.